

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1893.

Andra Kammaren.

N:o 23.

Onsdagen den 22 mars.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Föredrogs och bifölls Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 13, i anledning af väckt förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om undersökning och förslag, åsyftande ett bättre ordnande af förhållandet mellan lappar och jordegare å vissa trakter nedanför lappmarksgränsen.

Detta beslut skulle, jemlikt föreskriften i § 63 mom. 3 riksdagsordningen, genom utdrag af protokollet delgifvas medkammaren.

§ 2.

Till kammarens afgörande förelåg vidare konstitutionsutskottets utlåtande n:o 11, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande inom Andra Kammaren af herr *Chr. Bülow* väckta motion, n:o 213, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade deremot herrar *Vahlin, Ljungman, Bengtsson, Boström, Dahn, Wikstén, Elowson, Gyllensvärd* och *Hedin* hemställt:

att följande förslag till ändrad lydelse af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen måtte af Riksdagen antagas att hvilatill vidare grundlagsenlig behandling:

Regeringsformen.

§ 52.

Första Kammarens talman och två vice talmän utnämne Konungen. Andra Kammaren utser talman och två vice talmän.

Ang. ändrad
lydelse af §
52 regerings-
formen och
§ 33 riks-
dagsordnin-
gen.

(Forts.)

Riksdagsordningen.

§ 33

1. Så snart fullmagterna undergått den i mom. 1 af nästföregående § föreskrifna granskning samt berättelse om förloppet der-vid blifvit af chefen för justitiedepartementet, eller den i hans ställe förordnad är, meddelad kamrarne, hvar i hvad dess ledamöter angår, begäre Första Kammaren ofördröjligen hos Konungen, medelst deputation, talman och två vice talmän, dem Konungen då bland kammarens ledamöter utnämner. Andra Kammaren väljer bland sina ledamöter talman och två vice talmän.

2. Då i något af de fall, som i 91, 93 och 94 §§ regeringsformen omförmälas, Riksdagen på de i samma grundlags 95 § nämnde vederbörandes kallelse sammanträder, eger Första Kammaren att, inom sig, välja talman och vice talmän.

3. Innan talmän blifvit utsedde, föres i hvardera kammaren ordet af den derstädes närvarande ledamot, som de flesta riksdagar bevisat, och, der två eller flere ledamöter i lika många riksdagar deltagit, den af dem, som är till lefnadsåren äldst.

4. Vid samtidigt förfall i en af Riksdagens kamrar för både talman och vice talmän, utses, på sätt vid val af talman i Andra Kammaren eger rum, en af kammarens öfrige ledamöter att tjänstgöra såsom talman för tillfället.

Efter uppläsande af utskottets hemställan anförde:

Herr Vahlin: Herr talman, mine herrar! Jag skall tillåta mig att yrka bifall till den reservation, som af nio ledamöter från denna kammare bifogats konstitutionsutskottets föreliggande betänkande.

Att icke allvarsamma olägenheter redan inträffat till följd deraf att grundlagen saknar bestämmelser om hvem som eger att föra ordet vid samtidigt förfall för talman och vice talman i en af Riksdagens kamrar är väl en så egendomlig lyckträff, att man sväriligen kan förvänta, att dess upprepande allt framgent skall göra den ifrågasatta grundlagsändringen öfverflödig. Det erkännes väl numera af de fleste såsom en fullgiltig konstitutionel grundsats, att regeringen icke bör ega befogenhet att inblanda sig i representationens enskilda angelägenheter. En representantförsamling, som icke vågar tilltro sig förmåga att nöjaktigt ordna ens sina egna angelägenheter, kan sväriligen hafva anspråk på förtroende för sina åtgärder i öfrigt, och särskildt torde vår representation hafva visat, att den mindre än andra är i behof af något regeringens förmynderskap. Det är särskildt i detta fall, enligt mitt förmenande, en öfvertygelse om önskvärldheten af att kammarens förste funktionär icke borde känna sig på något sätt stående i beroende af regeringen, som föranledt Andra Kammarens upprepade beslut, att kammaren sjelf skulle ega utse talman och vice talman. Då emellertid Första Kammaren fortfarande vidhåller en motsatt åsigt, torde denna kammare böra gå

den så mycket till mötes som herr Bülow i sin motion föreslagit. Andra Kammaren skulle då komma att sjelf välja talman och vice talman, den skulle då gå sin egen väg på eget ansvar, och Första Kammaren skulle vara fri från detta ansvar genom att fortfarande gå till kungs.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr *Nydahl* instämde med herr *Vahlin*.

Herr *Boëthius*: Herr talman, mine herrar! Reservanterna börja sin reservation med följande ord:

»Till undanrödjande af de olägenheter, hvilka saknaden af föreskrift, om hvilken det äligger att föra ordet vid samtidigt inträffande förfall i en af Riksdagens kamrar för såväl talman som vice talman, skulle kunna medföra — — — — —» och i andra stycket heter det:

»Under sådana förhållanden synes därför icke vara att förvänta, att de olägenheter, man vill afhjelpa, kunna genom för begge kamrarne gemensamma bestämmelser undanrödjas.»

Såväl häraf som af det anförande, som af en ledamot af konstitutionsutskottet nyss hölls, framgår, att reservanternas afsigt i väsentligt mån varit att undanrödja den olägenhet, som kan uppkomma, i fall både talman och vice talman skulle få förfall. Säsom herrarne torde erinra sig, har under denna riksdag med anledning af herr *Normans* motion herr *Behm* i en reservation i konstitutionsutskottet föreslagit, att vid samtidigt inträffande förfall för både talmannen och vice talmannen i någon af Riksdagens kamrar skulle under ordförandeskap af den ledamot, som bevisat de flesta riksdagarne, och, der två eller flere ledamöter deltagit i lika många riksdagar, den af dem, som vore till åren äldst, en af kammarens öfriga ledamöter utses att tjänstgöra säsom talman, till dess förfallet upphört. Denna reservation gick således ut på att råda bot för den ifrågavarande olägenheten; och denna reservation blef af Första Kammaren antagen. Andra Kammaren antog deremot ett annat förslag. Med anledning häraf försökte konstitutionsutskottet en sammanjemkning, hvaruti intogs ifrågavarande förslag af herr *Behm*, men detta sammanjemkningsförslag blef förkastadt. Nu stadgar 63 § riksdagsordningen, att, om kamrarne efter föregående behandling af en fråga och efter sammanjemkningsförslag icke blifva ense, skall frågan, utom då gemensam votering bör förekomma, anses hafva för den riksdagen förfallit. Det synes mig på grund häraf åtminstone kunna sättas i fråga, huruvida icke det föreliggande förslaget, som just går ut på att afhjelpa denna olägenhet, är sådant, att det egentligen icke vidare borde komma under Riksdagens behandling vid denna riksdag. Huru vigtig alltså för öfrigt man må anse en sådan bestämmelse vara — och jag vill icke förneka, att den kan vara det — så hyser jag dock, som sagdt, vissa tvifvelsmål, huru vi grundlagsenligt kunna behandla denna punkt i reservationen och i förslaget.

Men herr *Bülow*s förslag innehåller också något annat, nemligen att Första Kammarens talman skulle säsom hittills utses af Konungen, Andra Kammarens deremot af kammaren sjelf. Detta är en ny

Ang. ändrad
lydelse af §
52 rege-
rings-
formen och
§ 33 riks-
dagsord-
ningen.

(Forts.)

Ang. ändrad fråga, och med afseende å den har jag icke några dylika formella lydelse af § betänkligheter. Men jag har deremot för min del reella sådana. 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen. Grundlagen stadgar, att endast sådana ändringar böra uti grundlagen förekomma, som äro högst nödiga eller nyttiga, och det synes mig icke vara anfördt något skäl, som visar, att detta förslag är högst nödigt eller nyttigt. Reservanterna hafva visserligen anført, att i åtskilliga andra länder första kammarens talman utses af regeringen, men icke andra kammarens, som sjelf väljer sin talman. Men att bestämmelser härom förekomma i andra länder, det bör, enligt mitt förmenande, icke kunna anses såsom ett fullgiltigt skäl, hvarför vi skulle ändra vår grundlag, för så vidt icke andra för oss egendomliga skäl dertill förefinnas.

(Forts.)

Det har af ålder varit en egendomlighet för vårt statskick, att talmän utsetts af Konungen. Detta blef hos oss först infördt genom 1626 års riddarhusordning, som föreskref att landtmarskalk så skulle utses. Vid den tiden förefans icke i våra konstitutionella förhållanden någon egentlig motsats emellan representation och regering, utan representationen var att anse som en samling af sakförstående män, som Konungen kallade för att få regeringsfrågorna bättre utredda, om man så vill, en stor komité. Under sådana förhållanden var det alls icke någon orimlighet, att en samverkan emellan Konung och Riksdag egde rum, hvarför ock 1617 års riksdagsordning innehöll, att Riksdagen kunde öfverlägga i Konungens närvaro. Hvad de öfriga stånden angår, så var i presteståndet erkebiskopen sjelfskrifven ordförande, och borgare- samt bondeståndens talmansförhållanden voro ännu icke fullt klargjorda i grundlagarne. Frihetstiden införde principen, att talmännen skulle väljas, men 1772 återgick man med afseende å landtmarskalken till det förra förhållandet, och genom bestämmelser, som gäfvos vid 1778 års riksdag, fick Konungen rätt att utnämna talmän i borgare- och bondestanden. Erkebiskopen var fortfarande sjelfskrifven.

Efter den tiden kan man onekligen tala om ett motsatsförhållande emellan regering och riksdag, och jag vill icke förneka, att ofta eller åtminstone stundom regeringen begagnade sin magt att utnämna talmän i stånden i syfte att leda eller obehörigen influera på ståndens beslut. Men efter 1866 tror jag icke, att man med fog kan påstå något sadant, utan att talmän hafva utsetts fullkomligt opartiskt, och att hänsyn endast tagits till sakkunskap och förmåga. Vi hafva således för närvarande ingen aktuel erfarenhet, som talar för nödvändigheten af denna ändring. Vore det så, att regeringen fortfarande begagnade sin magt till att obehörigen influera på kammaren, då skulle jag vara med om en sådan ändring, men då så icke är förhållandet — ty det tror jag icke, att någon kan påstå — synes mig den föreslagna ändringen onödig.

Men den kan också blifva skadlig, och härför hafva vi en historisk erfarenhet, nemligen från frihetstiden. Den omständigheten, att talmännen utsågos af vederbörande stånd, gjorde, att hvarje riksdag började med ytterst förbittrade partistrider, dervid upphetsningen drefs till sin spets. Detta kunde naturligtvis icke verka förmånligt för riksdagsarbetena. Den del af ett stånd, som blef besegrad

i talmansstriden, var också böjd för att med misstro se den af motpartiet tillsatte talmannen.

Nu kan man visserligen säga, att i England underhuset sjelft väljer sin talman, och att detta går mycket bra. Ja, mine herrar, men det engelska underhuset har en sådan sjelfbeherskning, då det gäller sådana saker, att det icke låter dem falla under eller afgöras med hänsyn till partiintressen. Då ny talman der väljes första gången, är det naturligtvis det herskande partiet, som väljer honom, men sköter han sig tillfredsställande, är det regel, att han omväljes, äfven om ett annat parti då är vid magten. För min del fruktar jag verkligen, att vi icke ega en sådan sjelfbeherskning. Våra utskottsval tyda åtminstone derpå. Jag undrar, om icke vid dessa utskottsval ofta nog hänsyn tagits till partiintressen mera än till dugligheten att reda ut den eller den frågan, hvilket naturligtvis icke hindrar, att utskotten kunnat blifva väl besatta, ehuru väl det kan vara ganska olämpligt, att icke motpartiets sakförståndiga krafter äfven fått göra sig gällande. Jag undrar, om icke dessa utskottsval stundom verkat rent af förryckande på vårt offentliga lif, eller om icke mången gång partibildning bestämts rent af med hänsyn till att man skulle kunna herska vid utskottsvalen.

Men det finnes ännu något annat, som tyder på att den svenska Riksdagen icke har denna sjelfbeherskning, nemligen valen till fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. Det har händt att dessa val behandlats såsom rena partifrågor. Denna förebräelse vänder jag icke mot något särskildt parti, ty enligt min åsigt hafva båda de stora partierna vid Riksdagen gjort sig skyldiga till sådant. Men är det så, att vi icke ens i afseende på sådana frågor, som betryggande af vårt lands mest betydande penningeinstitut, kunna se bort från partiintressen, så fruktar jag, att vi icke heller skulle kunna göra det i fråga om talmansvalen. Dessa val skulle sålunda kunna leda till partilidelsernas stegring, något som jag anser vore olyckligt. Är det då skäl att för en sak, som blott är en etikettsfråga, åtminstone för närvarande, uppoffra den fördel, som det innebär, att få talmansplatsen besatt från opartiskt håll? Jag tror det icke.

Dessa betänkligheter göra, att jag i sak ogillar förslaget. Jag anser nemligen, att dessa betänkligheter gälla lika väl för Andra som för Första Kammaren, och i denna min åsigt torde väl herrarne gifva mig rätt, ty nog finnes lika mycken partibildning här som i Första Kammaren. För öfrigt fäster jag icke så förfärligt stor vikt vid hela saken. Ehuru jag tror, att en sådan förändring af våra grundlagar, som talmännens väljande, skulle verka ganska skadligt, anser jag dock, att det vore en olycka, som vårt statskicks skulle förmå att bära, och för min enskilda del skulle jag trösta mig ganska lätt, om Riksdagens begge kamrar beslöto, att talmännen skulle väljas. Derför har jag också vid föregående riksdagar, då denna fråga varit före, icke brytt mig om att uppträda deruti.

Man må emellertid hysa hvilka åsikter som helst om lämpligheten af den nämnda grundlagsförändringen, nemligen om val af talmän i båda kamrarna — jag har nu till protokollet anfört mina åsikter — så synes mig dock, att här finnes äfven för dem, som kunna

Ang. ändrad
lydelse af §
52 rege-
rings-
formen och
§ 33 riks-
dagsord-
ningen.

(Forts.)

Ang. ändrad önska en sådan förändring, skäl att icke bifalla denna motion. Det lydelse af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen. (Forts.)

§ kan ju kännas förargligt, om man icke får igenom den sak man önskar, men då afslaget sker enligt i grundlagen föreskrifven form, får man väl trösta sig. Skulle nu Andra Kammaren antaga denna förändring, fruktar jag att det skulle se ut, som om detta beslut fattats under ett anfall af dåligt lynne, hvilket icke är den rätta vägen, om man vill drifva sin sak igenom. Jag tror, att det vore godt, om kammaren nu icke antoge reservanternas förslag, bland annat för att derigenom befordra ett godt förhållande mellan de begge kamrarna, något som äfven reservanterna i sin reservation framhållit såsom högeligen önskvärdt.

På grund af hvad jag nu anfört skall jag, herr talman, be att få yrka afslag på både motionen och reservanternas förslag samt bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Larsson* från *Upsala* och *Petersson* i *Boestad*.

Herr *Ljungman*: Till svar på den långa historiska föreläsning, hvarmed herr *Boëthius* nu undfågnat kammaren, ber jag få säga endast några få ord.

Herr *Boëthius* började sitt föredrag med att på ett något besynnerligt sätt citera reservationen. Den innehåller visserligen att anledningen till denna frågas uppkomst vore vissa olägenheter, som inträffat och hvilka vi alla känna, men han glömde tala om att sjelfva orsaken till reservanternas förslag är den, att båda kamrarna stannat i olika beslut angående ändrad lydelse af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen, samt att dessa olika beslut tre år efter hvarandra upprepats. Derfor hafva först motioner och nu denna reservation framkommit.

Herr *Boëthius* talade vidare om frihetstiden och framhöll denna såsom ett varnande exempel samt lemnade dervid ett egendomligt prof på sin kännedom om denna tids riksdagshistoria. Han lät nemligen förstå, att det var den omständigheten, att talmännen då utsågos af stånden, som var orsaken till de häftiga partistriderna under frihetstiden. Denna uppfattning är visserligen alldeles ny, men jag betvivlar att den kan med fördel användas såsom ledtråd för bedömandet af frihetstidens riksdagshistoria. Helt visst var äfven då, såsom nu hos oss, partistriden starkast vid början af riksdagen, men den skulle säkerligen hafva varit lika stark, äfven om talmännen då utsetts af Konungen.

Hvad slutligen beträffar saken i fråga, skall jag be att få fästa uppmärksamheten på, att när Andra Kammaren hittills icke lyckats genomdrifva sin uppfattning i denna fråga, så har man, i fall man ville drifva saken fram, icke någon annan utväg än att antaga och gilla ett förslag, som jag tror att Andra Kammaren är belåten med, då då den för sin del får förmånen att sjelf välja sin talman och dennes ställföreträdare, under det deremot Första Kammaren får saken ordnad såsom den vill. Jag anhåller om bifall till reservationen.

Herr Bülow: Då nu Första Kammaren redan afslagit motionen, hafva vi endast fått ett nytt bevis på, att vi i vårt land icke hafva någon möjlighet för att vinna ens den allra minsta reform. Det enda vi med vårt statsskick kunna vinna, det enda vi under många år kunnat vinna, är att få ökade skatter och ökad antal strafflagsparagrafer. Det är nu icke nog med att Första Kammaren sätter sig emot alla yrkanden på reformer. Men i dag har Första Kam-maren också satt sig som en sorts förmyndarekammare öfver Andra Kammaren, när den icke ens velat tillåta Andra Kammaren att i denna fråga få sitt yrkande, förnyadt under många riksdagar, erkänt. Och hvad vi här i dag i denna kammare för öfrigt fått höra vittnar om, att man här i Norden vill drifva folken fram till strider, som rent af kunna blifva farliga för Nordens framtid. Jag beklagar detta trots. Men jag är öfvertygad om, att jag och mitt parti icke skola förlora något på dylikt trots. Ty vill man gå så till väga, så är det ganska säkert, att det är början på slutet, och att Första Kammaren själfbehagligen qväfver sig själf i hjel.

Jag skall be, herr talman, att få instämma i reservationen.

Herr Boëthius: Herr talman, mine herrar! Jag måtte ha uttryckt mig något illa, eller också måtte herr Ljungman icke hört hvad jag sade, då han tolkade min mening så, att valen af talmän voro de enda orsakerna till frihetstidens partistrider. Jag tror alldeles icke att jag sagt det, och åtminstone har jag aldrig menat det. Hvad jag vet mig hafva sagt är det, att denna fråga vid hvarje riksdags början uppref partilidelserna till större höjd, än som behöft annars förekomma.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, afslog kammaren utskottets hemställan och antog det förslag till beslut, som innefattas i den af herr Vahlin med flere vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 3.

I ordningen förekom härnäst konstitutionsutskottets utlåtande n:o 12, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om dels revision af riksdagsordningens valbestämmelser, dels ock utarbetande och framläggande af förslag till bestämmelser, åsyftande att trygga omröstningens hemlighet vid riksdagsmannaval.

Punkten 1.

I motion, n:o 63, inom Andra Kammaren, hade herr *H. Hedlund* föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser, åsyftande att på tillfredsställande sätt trygga omröstningens hemlighet vid riksdagsmannaval.

Ang. ändrad lydelse af § 52 regeeringsformen och § 83 riksdagsordningen.
(Forts.)

Under förevarande punkt hemstälde emellertid utskottet, att motionen icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Efter föredragning af punkten anförde:

Herr Hedlund: Herr talman! Utskottet talar om, att det icke känner till »några afsevärda olägenheter». Ja, några »afsevärda olägenheter» känner lyckligtvis icke heller jag till, om man dermed menar allvarliga och allmänna missbruk. Visserligen känner jag dock fall, då gällande röstgifningsbestämmelser varit till rätt mycket obehag för de röstande, äfvensom der det sagts man och man emellan och ganska öppet, att om man verkligen haft hemlig omröstning, så skulle den och den icke hafva blifvit vald, något som gifvetvis är föga angenämt så väl för den valde som för dem, som röstat på honom. Det, att man icke känner till några afsevärda olägenheter såsom faktiska, bevisar dock icke, att sådana icke finnas, särskildt därför att det är rätt svårt att få verkliga bevis på missbruk af denna art, äfvensom därför att man inom vårt folk känner jemförelsevis litet till, huru det skulle kunna ställas på annat och tryggare sätt.

Emellertid om inga allmänna och allvarliga missbruk för närvarande förekommit, skulle det mycket förvåna, om icke, så snart en rösträttsreform blefve genomförd, vare sig man stannar vid 500-kronors-strecket tills vidare eller tager ut steget längre — om icke då sådana skulle visa sig, mindre kanske i större samhällen än uti smärre, synnerligen industriorter. Man har dock god tid att tänka på den saken, enär, så snart en rösträttsreform blir genomförd, man i alla fall har ett par år på sig till att vidtaga ändamålsenliga röstgifningsbestämmelser, innan den utsträckta rösträtten träder i tillämpning.

Slutet af utskottets afstyrkande motivering synes emellertid tyda på, att utskottet för sin del åtminstone icke skulle hafva något emot, att Kongl. Maj:t — i fall herr Beckmans motion blefve af Riksdagen antagen — äfven skulle taga denna sidan af saken i betraktande, hvilken egentligen endast är en detalj uti det vidsträcktare område, som herr Beckmans motion omfattar. Det är här i själfva verket fråga om garantier mot missbruk i rösträtten, minst lika påkallade, förefaller det mig, som de andra garantierna, man nu söker efter.

Jag har, herr talman, icke något yrkande att framställa.

Herr Hedin: Herr talman! Såsom kammarens ledamöter behagade finna, har utskottet i senare punkten föreslagit en skrivelse till Kongl. Maj:t med anhållan om revision utaf riksdagsordningens valbestämmelser. Om Första Kammaren hade velat bifalla denna skrivelse, då skulle antagligen Kongl. Maj:t hafva gått Riksdagens önskingar till mötes. Då hade det vidare varit antagligt, att, om Kongl. Maj:t icke funnit, att riksdagsordningen allena kunde innehålla tillräckliga och fullständiga valbestämmelser, Kongl. Maj:t till lika skulle hafva låtit utarbета och för Riksdagen framlagt förslag

om särskild vallag för att dermed komplettera de reviderade valbestämmelserna i riksdagsordningen. I en sådan vallag skulle, om det eljest funnits nödigt, de närmare bestämmelserna om valsedlarnes beskaffenhet i det af motionären anmärkta hänseendet lämpligen kunna ingå. Deremot, så vidt jag har uppfattat meningen inom konstitutionsutskottet rätt, har man der icke ansett, att en sådan detaljfråga som den af motionären väckta, rörande valsedlarnes beskaffenhet, vore någonting, som nu i synnerlig grad eller allra minst i första rummet vore egnad att påkalla särskild åtgärd. Detta torde vara de bestämmande motiven för utskottets hemställan, hvilken bör ses i sammanhang med utskottets hemställan i andra punkten, hvilken nu emellertid, till följd af Första Kammarens beslut, icke kan föranleda till någon åtgärd från Riksdagen.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 2.

Bifölls.

§ 4.

Föredrogs, hvart efter annat, och bifölls statsutskottets nedan nämnda memorial och utlåtande, nemligen:

n:o 37, om anvisande af de i regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor;

n:o 38, med förslag till åtskilliga stadganden, hvilka böra införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret; och

n:o 39, i anledning af Kongl. Maj:ts särskilda proposition angående pension å allmänna indragningsstaten för verkmästaren vid Mariebergs ammunitionfabrik Anton Georg Wallin.

§ 5.

Föredrogs vidare statsutskottets utlåtande n:o 40, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitförekoster.

Ang. upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitförekoster.

Kongl. Maj:t hade uti berörda proposition (n:o 29) föreslagit Riksdagen att medgifva, att Kongl. Maj:t måtte ega

dels åt svenske män bevilja tillstånd att mot den årliga afgäld och under de vilkor i öfrigt, Kongl. Maj:t komme att bestämma, å kronojord inom visst å marken utstakadt område under en tid för hvarje gång af högst trettio år med andras uteslutande med arbete belägga och sig tillgodogöra anträffade apatitfyndigheter, med rätt för koncessionsinnehafvaren att, derest Kongl. Maj:t efter upplåtelse-tidens utgång pröfvade ny upplåtelse af området böra ske, ega företrädesrätt till öfverenskommelse om fortsatt arbete med apatitens tillgodogörande på de vilkor, Kongl. Maj:t då på grund af sig företeende omständigheter kunde finna godt bestämma,

dels åt sådan koncessionsinnehafvare för den tid, hvarunder

Ang. upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitföremåster.

(Forts.)

koncessionen beviljats, upplåta i närheten af fyndställe belägna, af staten obegagnade vattenfall jemte erforderlig mark för vägar, för anläggning af verkstäder och arbetarebostäder samt för kraftledning, med skyldighet för koncessionsinnehafvaren att för sålunda åt honom upplåtna förmåner gälda visst årligt arrende, som skulle bestämmas genom särskild uppskattning före upplåtelsens medgifvande, och hemstälde utskottet, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning måtte af Riksdagen bifallas.

I fråga härom anförde:

Herr Hedin: Herr talman! Vid den första riksdagen under det nya representationsskicket remitterades från denna kammare till konstitutionsutskottet en anmärkningsanledning, med anledning deraf att Kongl. Maj:t utaf egen magt och myndighet, utan Riksdagens hörande, upplåtit en tomt å Karl XIII:s torg i Stockholm åt ett bolag till bebyggande. Anmärkningsanledningen besvarades utaf konstitutionsutskottet korteligen så, att den anmärkta regeringshandlingen fölle under en tidsperiod, för hvilken statsrådsprotokollen redan blifvit af föregående konstitutionsutskott granskade, och att således konstitutionsutskottet vid 1867 års riksdag icke egde att ingå i någon pröfning utaf den anmärkta regeringsåtgärden. Då konstitutionsutskottets betänkande föredrogs uti Andra Kammaren, företog sig den dåmera f. d. finansminister, som hade kontrasignerat det anmärkta beslutet, att söka försvara såväl lagenligheten som nyttan och klokheten af den viddagna åtgärden. Lagenligheten trodde han sig utan anförande af några vidare bevis kunna styrka dermed, att hvad Kongl. Maj:t gjort icke var ett *afhånddande* af någon kronan tillhörig fastighet, utan en *upplåtelse* af en fastighet, hvilken eventuelt möjligen kunde i aflägsen framtid, ehuru med stora kostnader för staten, återvinnas. På den tiden kunde således en ledamot af Konungens råd läsa § 77 regeringsformen så, att den blott förhindrade Kongl. Maj:t att utan Riksdagens hörande afhända staten en domän, men att Kongl. Maj:t deremot skulle ega rättighet att upplåta den, på sätt som hade skett beträffande tomten för atelierbyggnaden på Karl XIII:s torg. För detta påstående anfördes inga skäl, jag förmodar utaf den giltiga anledning, att skäl för ett sådant påstående icke kunna anföras, de der skulle gillas af någon, som vet hvad § 77 regeringsformen innehåller.

Sedan dess tror jag väl, att den uppmärksamhet, som denna fråga på sin tid väckte, har bidragit dertill, att Kongl. Maj:t eller Konungens rådgifvare hafva lärt sig att uti det hänseendet bättre läsa och riktigare uppfatta 77 §, men det återstår ännu någonting för Kongl. Maj:t att i den saken lära. Hvad stadgar i sjelfva verket 77 § regeringsformen? Den innehåller icke blott en garanti för Riksdagens rätt gent emot Kongl. Maj:t, utan den innehåller någonting mera, och det har Kongl. Maj:t ännu icke lyckats upptäcka, ehuru Kongl. Maj:t derom fick en underrättelse år 1872 — jag skall sedermera återkomma till den saken — hvilken icke borde hafva gått förlorad för någon Konungens rådgifvare. Det nederlag, som den

dåvarande civilministern led, torde sannerligen icke hafva uppmuntrat en efterföljande finansminister att med honom täfla om att ådraga Kongl. Maj:t ett liknande nederlag.

Det heter uti 77 § regeringsformen, att det tillkommer Riksdagen att fastställa grunder för förvaltningen af statens egendomar. Hvad betyder ordet *Riksdagen*? Det betyder icke blott det eller det årets Riksdag, utan det betyder framför allt Riksdagen såsom en permanent institution, hvilken grundlagsstiftarne tänkt sig skola existera, så länge en svensk nation och en svensk stat finnas till. *Riksdagen* betyder der så väl hvarje särskildt riksmöte som ock den svenska folkrepresentationen, betraktad som statsmagt i motsats mot Kongl. Maj:t. Det lärer då vara gifvet, att det icke tillkommer detta års Riksdag eller något annat riksmöte att så begagna den rätt, som uti denna paragraf är Riksdagen tillerkänd, att den dermed för all framtid afhänder alla kommande Riksdagar den rättighet, som grundlagsstiftarne velat tillförsäkra åt den svenska folkrepresentationen i dess egenskap af permanent institution i motsats mot Kongl. Maj:t. Men om man, på sätt Kongl. Maj:t här har begärt, åt Kongl. Maj:t för all framtid öfverlåter den nu ifrågavarande rättigheten, då skulle 1893 års Riksdag derigenom, med faktiskt upphäfvande — så långt den kongl. propositionen når — med faktiskt upphäfvande, säga jag, af den 77:de paragrafens innehåll, hafva fränkänt den svenska folkrepresentationen för all framtid en rättighet, som grundlagen åt densamma tillförsäkrat. På sådant sätt får enligt vår grundlag grundlagsändring icke ega rum.

Det kan omtvistas, huruvida särskilda former böra stadgas för behandling utaf konstitutionella lagändringar och utaf andra lagändringar. En af de lärdaste och skarpsinnigaste granskarne af Englands konstitutionella rätt har icke blott påstått, att en sådan skilnad icke bör göras, utan framhållit det som ett af de förträffligaste dragen uti Englands konstitutionella rätt, att der icke finnes någon skiljaktighet i formerna för behandlingen af en konstitutionel lag och hvad vi kalla en allmän eller en vanlig lag. Det är möjligt att det finnes skäl för en sådan åsigt; men huru dermed än må vara, säkert är, att den är icke antagen, icke utpreglad uti vår riksdagsordning, uti våra grundlagar, utan att man här har ansett riktigt att omgifva grundlagsstiftningen med särskilda, från den vanliga lagstiftningen vidt afvikande former. Så länge det förhållandet består, lär det icke kunna låta sig göra att faktiskt upphäfva, till en viss grad och inom ett visst område, den ifrågavarande grundlagsparagrafen. 77 § regeringsformen, på annat sätt än det, som för grundlagstiftande, grundlagsändring i allmänhet i grundlagen är stadgad. Det lärer icke vara lagligt, icke vara grundlagsenligt att upphäfva denna paragraf till större eller mindre del genom kamrarnes votering öfver ett statsutskottsbetänkande.

En aldeles enahanda fråga med denna har förelegat Riksdagen till behandling för 20 år sedan — det var år 1872. Föregående år, 1871, hade Riksdagen, jemte det den till Kongl. Maj:ts disposition stälde 10 millioner kronor till låneunderstöd åt enskilda jernvägar, derjemte bestämt, att Kongl. Maj:t skulle ega att åt hvarje jern-

Ang. upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitförekomster.
(Forts.)

Ang. upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitföremkomster.

(Forts.)

vägsbolag, som af detta anslag erhöle understöd, upplåta kronan tillhörig mark. Den åt Kongl. Maj:t sålunda meddelade befogenheten var, såsom herr talmannen behagade finna, begränsad, om också icke till någon på dagen fixerad tid, så dock på det sätt, att bemyndigandet blott gälde de jernvägsbolag, som finge understöd af det ifrågavarande anslaget å 10 millioner kronor, hvilket nog också faktiskt innebar en tidsbegränsning. Följande år fann dåvarande civilministern på att låta Kongl. Maj:t begära samma bemyndigande icke blott med afseende å två namneligen uppgifne koncessionsinnehafvare, utan äfven — och detta för all framtid — åt alla andra personer eller bolag, som undfått eller framdeles kunde undfå jernvägskoncessioner. Denna kongl. proposition blef af statsutskottet tillstyrkt och genom ett enahanda förbiseende bifallen i Andra Kammaren. Men i Första Kammaren — och detta länder den dåvarande Första Kammaren till ovansklig heder — blef förslaget återremitteradt och derigenom en sammanjemkning åstadkommen, som räddade på samma gång grundlagens helgd och Riksdagens grundlagsenliga magt. Förtjensten härutaf tillkommer i främsta rummet den ärans man, som hette Carl Göran Mörner, med understöd för öfrigt af — jag skall nämna några — friherrarne Sprengtporten och Christian Adam Raab samt herr von Gegerfelt, hvilkens yttrande, som är helt kort, jag anhåller om herr talmannens tillstånd att få uppläsa. "Jag får erkänna", yttrade herr von Gegerfelt, "att när jag först läste betänkandet, fann jag frågan så enkel, att jag derät icke egnade någon särskild uppmärksamhet, och jag ansåg klart att betänkandet skulle bifallas. Under diskussionen ha emellertid från konstitutionel synpunkt betänkligheter blifvit framhållna, hvilka jag icke kan undgå att dela. Då nu statsutskottet icke synes hafva betraktat frågan från denna synpunkt, och kammaren icke torde böra på stående fot antaga Grefve Axel Mörners redaktionsförslag, ehuru omförmälda betänkligheter synas derigenom häfda, hemställer jag, huruvida icke lämpligast vore, att punkten blefve till utskottet återremitterad." Bland dem, som yttrade sig i denna fråga, var också grefve Mörner, Axel, som påpekade, att förslaget innebure "ett faktiskt upphäfvande eller åtminstone ett kringgående af stadgandet i 77 § regeringsformen. Resultatet blef, att efter återremissen Första Kammaren naturligtvis fick en uppmaning från statsutskottet att fatta slutligt beslut i frågan, och då hade man hunnit tillräckligt öfverväga saken. Då vidtogs af Första Kammaren den ändring i den kongl. propositionen, att det af Kongl. Maj:t begärda bemyndigandet skulle lemnas för ett år; och på detta sätt åstadkoms den lyckliga sammanjemkning mellan kamrarnes beslut, hvilken sedermera har under de följande 20 åren åt oss räddat den magt vi nu hafva — när vi vilja begagna den — att åtminstone i någon mån oskadliggöra verkningarna utaf Kongl. Maj:ts enväldiga koncessionsrätt.

Detta förhållande är, som herr talmannen behagade finna, alldeles likartadt med det, som nu föreligger. Då ifrågasatte man, att Riksdagen, en enda Riksdag, skulle upphäfva sig till förmyndare öfver alla kommande Riksdagar och i strid mot 77 § regeringsformen

åt Kongl. Maj:t för all framtid öfverlåta rätten att åt enskilda jernvägar kostnadsfritt upplåta kronomark med flere förmåner. Detta är alldeles enahanda med det. som nu föreligger. Man föreslår här, att denna Riksdag, 1893 års Riksdag, skulle fränhända alla kommande Riksdagar och öfverlåta åt Kongl. Maj:t utan möjlighet för Riksdagen — *formel* möjlighet — att sedermera taga tillbaka den magten, beträffande det ärende, som omhandlas i den kongl. propositionen.

Ang. upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitföremkomster.

(Forts.)

Det är nu alldeles gifvet, att, om — såsom jag tror vara klart — ett sådant förfarande vore en grundlagsöfverträdelse, så kan den icke heller på något sätt ursäktas dermed, att det skulle finnas särskilda praktiskt tvingande anledningar till att så förfara.

Ingen lär väl kunna komma och påstå, att det skulle blifva särdeles besvärligt för regeringen att få vänta på ett Riksdagens bemyndigande i denna sak, mer än det skulle vara för regeringen besvärligt att vänta på ett sådant bemyndigande beträffande vissa förmåner och rättigheter för enskilda jernvägar. Ty ingen lär förutsätta, att det skall blifva en sådan rusning till apatitföremkomsterna i Norrbotten, att det af den anledningen skulle vara beklagligt, om Kongl. Maj:t icke finge den ifrågavarande rätten en gång för alla, utan finge vänta, i fall en sökande komme in efter Riksdagens slut ena året, till dess Riksdagen komme tillsammans nästa gång. Men om någonting sådant skulle inträffa — om detta omöjliga skulle ske — då förefaller det mig, som om det i sjelfva verket skulle vara nyttigt, att en paus i behandlingen af en sådan fråga finge ega rum. Det kan icke vara just lämpligt, att — såsom stundom med jernvägskoncessioner skett — äfven dessa apatitkoncessioner skulle sökas, för att sedermera sådan beviljad koncession skulle användas såsom en handelsvara. Det kan icke påstås, att något farligt dröjsmål skulle uppstå. Ty det skulle dock vara ett besynnerligt bolag, som först skulle börja med förundersökningar, försöksarbeten, till hvilka Kongl. Maj:t anser sig ega rätt att gifva tillstånd utan Riksdagens pröfning, men sedermera icke skulle kunna komma in i tillräcklig tid för att få en ansökan beviljad af Riksdagen, utan nödvändigt behöfva vänta just till dess Riksdagen skilts åt. Således: för min del anser jag, att det icke vore i någon mån betänkligt att låta Kongl. Maj:t i hvarje särskildt fall komma till Riksdagen och begära det tillstånd, som Kongl. Maj:t här anhållit, i strid med grundlagen, att få åt sig medgifvet för alla kommande tider. Men finner man nu det lämpligare att i denna sak förfara så, som 1872 års Riksdag gjorde i fråga om vissa förmåner för enskilda jernvägar, så skall jag icke sätta mig deremot.

För att nu denna fråga måtte bringas till ett någorlunda lyckligt resultat, i alla fall ett sådant som icke innebär en kränkning af grundlagen, skall jag tillåta mig anhålla, att kammaren behagade återremittera ärendet till statsutskottet. Det är visserligen sant, att Första Kammaren redan fattat ett beslut icke öfverensstämmande med Kongl. Maj:ts förslag, utan med någon ändring deruti, en ändring som emellertid icke är i någon den ringaste mån tillfredsställande, och att således det första resultatet af en återremiss

Ang. upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitförekomster.
(Forts.)

icke kan blifva någonting annat än en uppmaning från statsutskottet till denna kammare att fatta ett bestämdt beslut. Men det är just detta som afses. Ty under detta lilla uppehåll, till dess ett sådant utlåtande, en sådan uppmaning från statsutskottet inkommer, får man närmare tid att besinna sig på den rätta redaktionen af det beslut som bör fattas och är då bättre i tillfälle att fatta ett beslut, som leder till det åsyftade ändamålet, än kammaren nu lär vara i tillfälle att fatta.

Således är det med full vetskap om, att det blir ett litet uppehåll, att kammaren kommer att få ett utlåtande från statsutskottet med anmodan att fatta beslut, som jag efter samråd med åtskilliga af kammarens ledamöter anhåller, att kammaren täcktes till statsutskottet återremittera ifrågavarande betänkande.

Herrar *J. H. G. Fredholm* och *Bülow* instämde med herr Hedin.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet friherre von Essen: Kammaren kan icke begära af mig, att jag skall följa den föregående ärade talaren i de konstitutionella betraktelser rörande flera fall, som gifvo honom anledning att göra en jemförelse med det här föreliggande. Jag kan endast sysselsätta mig inför kammaren med det fall, som här i denna punkt är i fråga. Jag kan då icke med honom instämma uti, att det skulle vara grundlagsvidrigt, att Riksdagen lemnade bifall till här föreliggande kongl. proposition. Det är visserligen sant, att 77 § regeringsformen om kronans domäner innehåller dessa ord: att de skola »förvaltas efter de grunder Riksdagen derom föreskrifver.» Men här står icke något om, huru vidlyftiga och speciella grunder Riksdagen i afseende på dessa domäner skall eller må, om den så vill, föreskrifva. Jag erkänner, att det är ganska få grunder, som Kongl. Maj:t i detta fall har angifvit; och jag skall sedan gifva skäl för, hvarför dessa grunder föreslagits. Det är ju dels den bestämmelsen, att utarrendering skulle få ske på 30 år, dels den bestämmelsen, att Kongl. Maj:t skulle lemnas rättighet att gifva optionsrätt, om Kongl. Maj:t funne för godt, åt den som fått arrendet på 30 år. Det är enkla grunder — jag erkänner det — men ingen kan neka, att det är de grunder, på hvilka Riksdagen kan antagas vilja ordna saken och hvarigenom regeringen kan sättas i tillfälle att göra fruktbarande den rikedom, som måhända ligger i dessa apatitförekomster. Vid frågans behandling, som varit ganska långvarig — jag har sjelf sysselsatt mig ganska mycket dermed — har det befunnits vara ganska svårt att i detta fall förutse, hvilka detaljerade grunder böra användas för att komma till en lycklig uppgörelse. Jag vill öppet tillkännagifva, att jag för närvarande lutar åt den åsigten, att vid utarrendering af apatitfyndigheter priset bör bestämmas till viss afgift per ton efter den beräkning af afkastningen, som enligt de kemiska försök som blifvit gjorda befunnits vara lämplig och lagom afpassad. Många vetenskapsmän och myndigheter hafva emellertid ansett fördelaktigt att beräkna priset efter viss procenthalt, som bevisligen lemnats vid fabriker, som sysselsatt sig med denna industri. Kontrollen är dock i detta

fall svåra, och många omständigheter hafva gjort, att man i Norge frångått detta system och der i allmänhet begagnar det förstnämnda. Dessa och många andra dylika bestämmelser hafva varit under pröfning och afhandlats af myndigheter och embetsverk, innan jag tillstyrkt Kongl. Maj:t att aflåta denna proposition till Riksdagen. Men jag har ansett, att alla sådana bestämmelser borde uteslutas och att det borde lemnas rättighet åt Kongl. Maj:t att träffa aftal och uppgörelse, som på samma gång satte staten i tillfälle att få ut sin skäligen rätt och befrämjade framgången af denna industri. Man kan, synes det mig, icke på förhand för många år bestämma detaljerade grunder med fördel för båda parterna, åtminstone ej så länge saken icke är mera känd än den är i närvarande stund.

Riksdagens år 1889 uttalade begäran om undersökningars verkställande i detta afseende har blifvit uppfylld med en noggrannhet — jag vågar påstå det — som frågans vikt och betydelse kräfft. Det har kostat mycket penningar. — Jag ber få förbereda derpå — ty många undersökningar hafva varit mycket dyra. Men man har kommit till åtskilliga ganska viktiga slutsatser. Mycket återstår dock ännu att göra. Ty hvad är det, som geologerna egentligen varit i stånd att göra? De hafva endast kunnat verkställa generella undersökningar inom vissa trakter, der man kunnat antaga apatitfyndigheters förekomst. Men den verkliga detaljerade undersökningen, som kan svara på den bestämda frågan: »Finnes apatit just på detta ställe?» återstår ännu. Geologerna hafva genom undersökningar af den allmänna strukturen af bergarterna o. d. kommit till det resultatet, att der och der torde apatitfyndigheter finnas. Men det fordras betydliga kostnader för jordrymning och dylikt. Den verkliga uppfinnaren af apatit måste blifva folket i orten, som derpå kan förtjena. Så har det tillgått i Norge. Folket har vunnit en vana vid bedömandet af olika bergarter, som i förening med begäret att förtjena på saken drifvit det att leta upp apatitfyndigheterna. Stor rikedom och företagsamhet har i Norge blifvit följden. Endast på detta sätt kan äfven i Sverige denna industri komma att uppblomma. Klart är emellertid, att, för att den enskilda företagsamheten skall kunna intresseras för fortsatta apatitundersökningar, det bör ordnas så, att den, som vill å kronojord bearbeta dylika fyndigheter, kan erhålla rätt dertill på sådana vilkor, att företaget för honom erbjuder förhoppning om ekonomisk fördel. Men en sådan förhoppning kan endast derigenom underhållas och stärkas, att de enskilda veta med sig, att de med lätthet kunna erhålla koncession eller tillåtelse att arrendera och bearbeta dylika fyndigheter. Om till exempel en bonde, en torpare eller en fattig arbetare, som får 50 eller 100 kronor för påpekandet af en dylik fyndighet, skulle vilja bearbeta densamma och anhölle om tillåtelse att få anställa arbetare för jordrymning och dylikt, i förhoppning om att göra ett godt fynd, så bör man ju se till, att ej allt för stora svårigheter möta honom. Vill nu Riksdagen till följd af de betänkligheter, som den ärade talaren framställt, inskränka och begränsa Kongl. Maj:ts och kronans rätt att befrämja utvecklingen af denna industri, som verkligen *kan* — något absolut bestämdt uttalande kan ju ej på förhand göras —

Ang. upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitförekomster.

(Forts.)

Ang. upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitförekomster.
(Forts.)

blifva för Sveriges folk en stor förmån, en betydelsefull inkomstkälla, hvarjemte det ju för vårt jordbruk vore en vigtig sak, om denna dyrbara vara kunde produceras inom landet — nå väl, så har jag ingen talan i den saken. Jag får finna mig i det beslut Riksdagen behagar fatta. Jag har dock dervid det medvetandet att hafva gjort min skyldighet.

Jag skall i detta sammanhang anhålla att få fästa kammarens uppmärksamhet derpå, att det finnes — såsom äfven i betänkandet framhållits — två slag af apatitfyndigheter i Norrbotten. Det ena slaget, om hvars utarrendering nu är fråga, finnes i bergarten gabbromassiv och är kemisk blandad med sjelfva grundämnet, hvarför den måste på kemisk väg skiljas derifrån. Det är den apatit, som i allmänhet anses mindre gifvande. Det andra slaget finnes hufvudsakligen i Gellivara, ehuru i mindre mängd — jag har dock sjelf sett denna art apatitfyndighet der — och är mekaniskt blandad med bergarten. Den har den egenskapen, att man, sedan den krossats, kan genom en magnetisk malmskiljare fränskilja det mera jernhaltiga från apatiten, det mera fosforhaltiga. Denna sorts apatit har enligt min tanke en stor framtid för sig, helst man nu — jag ber om ursäkt att jag, såsom sjelf i någon mån brukskarl, ingår något härpå — uppfunnit en metod, hvarigenom man kan i masugn åstadkomma tackjern med sönderkrossad malm, »mullmalm». Genom smältning af apatitrik malm har man redan åstadkommit ett dyrbart gödningsämne, thomasslagg. Man hoppas nu på den nämnda vägen kunna vinna ett godt resultat. Jag har sjelf vid besök å ort och ställe iakttagit, huru malmskiljaren i stor mängd fränskiljer malmen från apatiten.

Det är emellertid en omständighet, som verkar hindrande och försvärande med afseende på bearbetningen af detta slags apatit. Nu gällande grufvestadga saknar nemligen erforderliga bestämmelser i fråga om de mellan inmutare af malmfyndigheter och upptäckare af apatitförekomster uppstående rättsförhållanden. Om det ej finnes mer än 20 procent eller mindre jernmalm i denna apatit, är det inmutningshafvaren, som tager hälften — och jordegaren hälften. Men om staten är jordegare, får inmutaren rätt till hela fyndigheten.

Detta är en sak, som icke är fullt klar, och som gör det ännu mindre lätt att åstadkomma någon fabrikation derigenom, att det lätt uppstår tvist mellan jordegaren och den, som gjort sjelfva upptäckten.

Vid nu föreliggande fall på Dundret, som skulle utarrenderas, förekommer icke sådan slags apatit. Jag känner speciellt till, att sökanden till denna fyndighet redan inmutat dessa platser, der brytningen skulle förekomma.

Jag kan heller icke finna, för att återgå till den förste talarens yttrande, att detta fall är fullt öfverensstämmande med det som gäller rörande de tillstånd, som Riksdagen hvarje år lemnar att till enskilda jernvägar öfverlåta jordområde. Dervid gäller det ju att för all framtid öfverlåta denna jord till den enskilda jernvägen, och derom vill Riksdagen för hvarje år fatta särskildt beslut, hvar emot det här ju är fråga om *utarrenderingen* af kronans jord. Det

är någon skilnad, det måste man medgifva, deremellan. Jag tror, att det skulle vara ett stort hinder för utvecklingen af denna viktiga näring, såsom jag nyss nämnde i dubbelt afseende viktig, om man skulle anse sig af konstitutionella skäl vara förhindrad medgifva Kongl. Maj:t denna rätt. Det skulle vara en förlust i hög grad såväl för den enskilde som för staten, om man betraktar apatitbrytningen såsom inkomstkälla och äfven såsom en utväg för att finna gödningsämnen, hvilken om saken får utveckla sig, och om utfinnandet af fyndigheter befordras, skall blifva af stor betydelse; ty jag kan icke nog kraftigt framhålla, att det enligt mitt förmenande är omöjligt att locka personer att offra tid och arbete för att leta efter sådana fyndigheter, när de icke hafva någon visshet om att derpå få någon fördel eller vinna någon förtjenst, utan göras beroende af hvarje Riksdags beslut. Jag har sagt detta till den kraft och verkan mitt yttrande kan hafva. Jag kan icke neka till, att jag skulle sätta högt värde på, i fall denna sak nu kunde vinna framgång och utveckling. Kammaren kommer kanske sjelf en gång att ångra, om genom för stark begränsning i detta fall af Kongl. Maj:ts rätt att sköta denna sak det omöjliggöres att vinna de fördelar, som man afser. — Jag vill öppet erkänna, att jag visst icke har så ljusa utsigter på framtiden i detta fall, som jag tror försväfvade Riksdagen år 1889, men många fördelar kunna i alla händelser vinnas.

Ang. upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitföremåster.

(Forts.)

Herr Persson i Mörarp: Jag skall icke inlåta mig på den del af frågan, huruvida det skulle vara förmånligt ur statsekonomisk synpunkt att bifalla Kongl. Maj:ts förslag, sådant det föreligger. Det har ju egentligen icke heller varit någon tvist i detta afseende och, såvidt jag uppfattade den förste ärade talarens ord rätt, framhöll han icke denna sida af saken. Jag kan emellertid icke undgå att erkänna, det de anmärkningar, som herr Hedin gjort mot det föreliggande förslaget, äro af den beskaffenhet — särskildt då jag jemför denna fråga med den, som han anförde här såsom ett starkt skäl för sin mening, nemligen då Kongl. Maj:t framlagt förslag i fråga om vissa förmåner och rättigheter af statens mark för enskilda jernvägar — att det enligt mitt förmenande väl är nödigt att företaga någon ändring i det föreliggande förslaget. Jag vill således förklara, att jag för min del alldeles icke har något emot att bifalla det yrkande, som herr Hedin i detta afseende framställt. Första Kammaren har, såsom herr Hedin upplyste, antagit ett från Kongl. Maj:ts proposition något afvikande förslag, men detta är verkligen af den beskaffenhet att icke kunna anses vara tillfredsställande, för så vidt man vill vinna den garanti i förevarande hänseende, om hvilken herr Hedin talade. Det synes mig därför som, i fall man äfven kunde till kammarens pröfning framlägga ett annat förslag — hvarpå man också varit betänkt under dagens lopp — som blefve något så när eller måhända något bättre tillfredsställande än det beslut, Första Kammaren fattat, det dock vore lämpligt i det skede, frågan för närvarande befinner sig, att Andra Kammaren återremitterade ärendet.

Ang. upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitföremåster.

(Forts.)

Jag instämmer således i det af herr Hedin framställda yrkandet om återremiss.

Häruti instämde herrar *von Friesen*, *Sjöholm* och *Sjö*.

Herr Elowson: Jag ber att få uttala min lifligaste öfvertygelse derom, att bearbetningen af apatitfyndigheterna uppe i Norrbottens län komma att lända vårt land och särskildt dess jordbruk till största gagn. Jag ber vid detta tillfälle äfven att få uttala min enskilda tacksamhet till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för den noggrannhet, hvarmed de geologiska undersökningarna blifvit utförda. Men när jag det gör, måste jag å andra sidan ställa grundlagens bud mycket högre och kan då icke komma till någon annan slutsats, än att ett bifall till Kongl. Maj:ts proposition och statsutskottets föreliggande utlåtande skulle träda 77 § regeringsformen allt för nära. Det heter der uttryckligen: »Kronans lägenheter må Konungen icke utan Riksdagens samtycke genom försäljning, förpantning eller gifva, eller på något annat sätt, kronan afhända.» Dessa ord, *eller på något annat sätt*, göra föreskriften så allmän, att de icke kunna lemna rum för någon tvekan om, att grundlagens bud i detta fall icke blifvit till fullo efterledda. Om således af opportunitetsskäl föreligger något, som bidrager till utveckling i ekonomiskt hänseende, så tror jag dock, att det icke är rimligt eller lämpligt att köpa denna fördel genom att åsidosätta grundlagens bestämmelser. Det är också möjligt att vinna det mål, man åsyftar, genom att ställa sig de konstitutionella reglerna till efterrättelse.

Jag tänkte i början af diskussionen, att det skulle vara lämpligast att yrka afslag å statsutskottets betänkande i detta ärende, men då nu en talare af särskilda skäl yrkat återremiss, samt utskottets vice ordförande har biträdt detta yrkande, på det att kammaren under tiden skulle kunna utfinna något sätt, hvarigenom man kunde förlika de konstitutionella reglerna med den ekonomiska fördel, som man tvifvelsutan kan vinna genom dessa apatitfyndigheters bearbetande, skall jag, herr talman, be att få instämma i det yrkande, som blifvit gjordt om ärendets återremitterande.

Med herr Elowson förenade sig herr *Halvar Eriksson*.

Herr Olof Jonsson i Hof: Jag har endast begärt ordet för att tillkännagifva, att jag instämmer i yrkandet om återremiss.

Det var verkligen förhållandet, då utskottet behandlade ärendet, att utskottet i hastigheten icke riktigt kom att granska den rätt, som i och med förslagets antagande lemnades Kongl. Maj:t för all framtid. Hade utskottet varnat, att det var fråga om en så långt utsträckt rätt, som propositionen innehåller, tror jag knappast, att betänkandet i samma skick inkommit till kammaren. Men brådskan äfvensom den tanken, att dessa apatitaffärer aldrig skulle komma att göra vidare väsen af sig, voro anledningen dertill, att man icke synnerligen fäste uppmärksamheten på saken. — Jag kan för öfrigt

säga, att jag under plenum i dag satt upp ett annat förslag till beslut, men tror det oaktadt, att det nu vore bättre att bifalla yrkandet om återremiss. Man blir då i tillfälle att granska och genomgå i sin helhet ett nytt förslag, som kan blifva mera korrekt, än det, som en enskild ledamot här på rak arm kan framställa.

Jag förenar mig således i yrkandet om återremiss.

Ang. upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitföremåster.

(Forts.)

Herr *Ola Bosson Olsson* instämde häruti.

Herr Hedin: Finansministern nämnde, att han icke varit i stånd att följa med mina konstitutionella betraktelser, och det märktes också fullt väl på allt, som han sedan hade att säga. A andra sidan får jag medgifva, att det var mig omöjligt att följa herr finansministerns betraktelser angående hvad han kallade "den kemiska blandningen med sjelfva grundämnet." Men detta förhållande ä min sida är mindre betänkligt, alldenstund, sedan formfrågan blifvit väckt och begäran om återremiss framstälts, jag icke behöfver inlåta mig på sakfrågan, som jag icke förstår, och hvilken finansministern utan skada skulle kunna hafva lemnat denna gång.

Herr finansministern sade, att han icke kunde finna den af mig påpekade fulla likheten mellan nu förevarande ärende och beviljandet af vissa förmåner och rättigheter till enskilda jernvägar, hvar till Kongl. Maj:t erhåller bemyndigande hvarje år genom särskilda Riksdagens beslut, "ty", sade han, "när kronans mark upplåtes för anläggande af jernvägar, så upplåtes den för all framtid." Detta är ett slående bevis på, hvad finansministern erkänner, nemligen att han icke kunde följa med de formella betraktelser, jag framstälde. Frågan är den: skall denna 1893 års Riksdag tillmäta sig rätt att för all framtid afhända alla kommande Riksdagar och åt Kongl. Maj:t öfverlåta en rätt, som grundlagen har velat tillförsäkra den s. k. andra statsmagten? Det är icke fråga om den möjligen större eller mindre *tidsutsträckning*, som i ena eller andra fallet kan ega rum i förbindelse å ena sidan med jernvägskoncessionen och å den andra med apatitkoncessionen, ty *sin* rätt har Riksdagen afhändt sig lika fullständigt i båda fallen, vare sig den hade antagit det af Kongl. Maj:t år 1872 framlagda eller den antager det nu föreliggande förslaget. Sedan Riksdagen afhändt sig den rätt, som Kongl. Maj:t nu begär att få, i strid mot 77 § regeringsformen, så är det Kongl. Maj:t och icke Riksdagen, som bestämmer koncessioner, meddelar sådana på 30 år och sedan perpetuerar dem in infinitum.

Det stora gagn för landet, som herr finansministern uttalade en förhoppning om, blifver för öfrigt alldeles icke beroende på hvarje Riksdags beslut, ty sedan Kongl. Maj:t på grund af ett riksdagsbeslut beviljat en, två eller hundra apatitkoncessioner, äro dessa undandragna vidare åtgärder af Riksdagen, emedan de sedan blifva privata aftal, som skyddas af svenska lagen.

Förutsägelsen derom, att Riksdagen skulle komma att ångra sitt beslut om afslag å Kongl. Maj:ts proposition, tager jag ofantligt lätt. Hvad Riksdagen skulle komma att ångra, det vore, om den,

Ang. upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitförekomster.

(Forts.)

helst med öppna ögon, tillåte sig, ens på förslag af Kongl. Maj:t, att kränka Sveriges grundlag.

Herr friherre Nordenskiöld: Jag skall icke ingå på den konstitutionella sidan af den nu föreliggande frågan utan accepterar der vid lag helt och hållet de åsikter, som här så mästerligt hafva blifvit framhållna af min granne till höger, och jag skall således icke motsätta mig en återremiss. Men jag har begärt ordet för att få uttala den förhoppning, att detta ärende måtte återkomma från statsutskottet i en form som är konstitutionellt riktig och som tillika möjliggör eftersökandet af brytvärda apatitlager. Jag begagnar tillfället att nämna, att man i Sverige ännu icke känner några dylika lager, hvarför Kongl. Maj:t för närvarande icke kan till något bolag eller någon enskild person öfverlåta bearbetningsrätten till ett verkligt värdefullt lager af detta slag.

Staten kan icke anordna de undersökningar, som i de flesta fall plägar föregå dylika upptäckter. Jag tror därför, om man i Sverige skall kunna få reda på några brytningsvärda och värderika lager af detta mineral, måste efterletandet spöras af hoppet om en stor förtjänst, stor vinst. Ett sådant hopp kan grufletaren icke få, om han icke har några garantier, för att han, der han går fram och letar efter värdefulla malmer och stenarter, äfven får sig tilldelad bearbetningsrätten. Jag förmodar, att statsutskottet skall finna på en form för behandlingen af detta ärende så, att på en gång alla grundlagens kraf fullständigt fyllas och tillika inga hinder läggas i vägen för efterletandet och bearbetandet af sådana mineralförekomster, som här är fråga om.

Chefen för finansdepartementet, herr statsådet friherre von Essen: Jag tror icke, att mina ord föllo så, att jag icke vore i stånd att följa den näst siste talarens framställning rörande föregående konstitutionella fall. Det synes mig icke, att den framställningen var så invecklad, att icke hvar man i denna kammare och äfven jag skulle kunna följa den. Men jag ansåg mig icke i diskussionen böra vid detta tillfälle draga fram dem, och jag ville endast under ompröfning taga förevarande fall. Jag kan emellertid icke neka, att jag fortfarande tycker, det är en väsentlig skillnad mellan att upplåta jord på everdlig tid till jernvägar och detta, som innebär ett arrende i likhet med hvad fallet är med kronoarrenden, vid hvilka Riksdagen bestämt som grund, att arrendena skola utlemnas på 20 år. I detta fall begär Kongl. Maj:t såsom grund att arrendet skall vara på högst 30 år.

Kan Riksdagen göra förändringar i afseende på grunderna för kronodomänens förvaltning — och jag hoppas, att hvar och en i denna kammare svarar ja härpå — då tror jag också, att Riksdagen kan när som helst besluta förändringar i afseende på grunderna för upplåtande af rätt till bearbetande af apatitförekomster. Skulle jag se saken skeft, har jag tagit fel, är jag villig erkänna det, om jag blir öfverbevisad derom. Men då jag framlagt denna proposition för Kongl. Maj:t, har jag sett saken så, att Riksdagen

fortfarande skulle vara i sin goda rätt i detta fall som i afseende på kronodomänen; dock så att grunderna i detta fall af skäl, som jag nämnt, äro förenklade, då det här är fråga blott om 2 bestämmelser.

Ang. upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitföremåster.

(Forts.)

Hvad beträffar den ärade talarens påstående, att han icke var i stånd att följa med de obetydliga upplysningar, jag tillät mig lemna kammaren rörande apatitförhållandena, vill jag lemna det påståendet derhän. Dock är jag öfvertygad om, att han mycket bra kunnat följa med. Men jag får säga, att jag ansåg det icke vara öfverflödigt eller malplaceradt att något beröra sjelfva sakfrågan för dem af kammarens ledamöter, som deraf kunde vara intresserade. Jag tror icke, att man därför behöfver säga att man vill undanskjuta den konstitutionella sidan af saken eller anse den vara af mindre vikt. Ty sjelfva sakfrågan, som här föreligger, kan väl också för en och annan hafva intresse, om icke för den ärade talaren. Jag får naturligtvis underkasta mig Riksdagens beslut. Jag har arbetat för saken af intresse och önskar framgång åt densamma, men vill sedan icke Riksdagen göra något för den, så kan jag icke hjälpa det.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad. Kammaren beslöt återförvisa ärendet till utskottet för förnyad behandling.

§ 6.

Föredrogos och bifölls statsutskottets utlåtanden:

n:o 41, i anledning af väckt motion i fråga om anstånd i vissa fall med erläggande af arrende för kronoegendomar; och

n:o 42, i anledning af väckt motion om ändring i gällande bestämmelser rörande auktioner för kronoegendomars utarrendering.

§ 7.

Skedde föredragning af bankoutsittets memorial n:o 5, angående inköp af tomt och uppförande derå af ett hus för riksbankens afdelningskontor i Hernösand.

I detta utlåtande hemställde utskottet:

»att fullmäktige i riksbanken må bemyndigas att, med antagande af ett ingifvet, till den 15 maj innevarande år bindande anbud, inköpa en tomt, n:o 155, i Hernösands stads 6:te kvarter, äfvensom att för riksbankens afdelningskontor derstädes låta å ifrågavarande tomt uppföra en ändamålsenlig byggnad af sten för en kostnad i ett för allt af högst 65,500 kronor.»

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Lyttkens: Jag har icke kunnat underlåta att fråga mig, om det är nödvändigt, att den byggnad, som är i fråga att uppföras för riksbankens afdelningskontor i Hernösand, skall blifva så dyrbar. Jag har icke något yrkande att göra, men jag har velat säga, att då den afkastning, som riksbankens afdelningskontor i allmänhet lemna, är så ringa, som vi veta, tror jag icke man bör uppföra så storartade byggnader för afdelningskontoren, att de kosta ända till 65,000 kronor. Det tycker jag är alldeles för mycket. Som sagdt, vill jag icke yrka afslag å utskottets hemställan, men jag har velat fästa uppmärksamheten på, att man mycket väl kunnat göra besparingar i den summa, som nu begäres till bankbyggnad i Hernösand.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Likaledes bifölls bankutskottets härefter, hvart för sig, föredragna memorial:

n:o 6, angående afskrifning ur räkenskaperna af åtskilliga fordringar, tillhörande afdelningskontoren i Göteborg, Malmö, Jönköping och Kalmar; och

n:o 7, angående afskrifning ur afdelningskontorets i Visby räkenskaper af dess fordran för tvenne vexlar.

§ 9.

Till bordläggning anmälde:

konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial, n:o 13, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af §§ 53, 60, 61 och 71 regeringsformen samt § 40 riksdagsordningen så ock om ändring i vissa afseenden af § 69 regeringsformen och § 65 riksdagsordningen;

n:o 14, i anledning af väckta motioner, innefattande förslag till dels ändrad lydelse af §§ 1, 4, 5, 7 och 12 i den mellan Sverige och Norge upprättade riksakt, dels ock dermed sammanhängande ändringar i regeringsformen, riksdagsordningen och tryckfrihetsförordningen;

n:o 15, i anledning af väckt motion om ändring af dels § 6 regeringsformen i vissa delar, dels ock § 15 regeringsformen;

n:o 16, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af §§ 35 och 36 regeringsformen;

n:o 17, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 87 mom. 1 samt § 17, § 22, § 28 mom. 2 och § 89 regeringsformen så ock om ändring i visst afseende af § 106 regeringsformen;

n:o 18, i anledning af väckt motion om ändring i visst afseende

af §§ 38 och 106 regeringsformen så ock motion om ändrad lydelse af § 9 regeringsformen;

n:o 19, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 42 regeringsformen; och

n:o 20, i anledning af återremiss af utskottets utlåtande n:o 5, rörande väckt motion om ändrad lydelse af 51 m. fl. §§ regeringsformen;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 43, i anledning af Kongl. Maj:ts särskilda proposition angående ordnande af pensionsförhållandena vid intendenturcorpsen;

n:o 44, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter enkan Maria Kristina Olsson från Raseberg i Skaraborgs län;

n:o 45, i anledning af väckt motion om godtgörelse till åboen Carl Nilsson i Berg för utgift, som han i egenskap af förmyndare för affidne arrendatorns af militiebostället Berg i Qville socken omtydiga barn fått vidkännas såsom arrendeskilnad för nämnda boställe;

n:o 46, i anledning af väckt motion om restitution åt Göteborgs museum af 1,034 kronor 90 öre, utgörande erlagd tull för vissa af nämnda museum från utlandet införskrifna konstverk;

n:o 47, i anledning af remiss med öfverlemnande af uppgift å förändringar år 1892 i statsverkets inkomster af för dess räkning utarrenderade kronoegendomar m. m.;

n:o 48, angående beräkningen af statsverkets ordinarie inkomster;

n:o 49, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse för bildande af Kungsörs köping, af mark från Kungsörs kungsladugård;

n:o 50, med anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i åtskilliga frågor rörande riksstatens fjerde hufvudtitel;

n:o 51, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beredande af lånemedel till utveckling af statens telefonväsende; och

n:o 52, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för utrotande af ollonborrar;

bevillningsutskottets memorial:

n:o 11, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande 5:te

punkten af bevillningsutskottets betänkande n:o 9, angående villkoren för försäljning af brännvin; och

n:o 12, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande åtskilliga punkter af bevillningsutskottets betänkande n:o 7, angående vissa delar af tullbevilhningen;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 23, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition, dels ock väckta motioner rörande ändrad lydelse af 4 och 11 §§ i förordningen angående patent den 16 maj 1884; och

n:o 24, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af 17 kap. 10 § handelsbalken;

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 14, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om införande af tyska språket såsom obligatoriskt läroämne vid rikets folkskolelärareseminarier; samt

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 15, i anledning af väckt motion om fridlysning af orr- och tjäderhonor under viss tid.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>G. W. Skytte</i>	under 10 dagar f. o. m. den 27 dennes;
„	<i>L. P. Mallmin</i>	„ 10 „ „ „ 27 „
„	<i>K. A. Kihlberg</i>	„ 10 „ „ „ 27 „
„	<i>H. Andersson i Nöbbelöf</i>	„ 12 „ „ „ 26 „
„	<i>Back Per Ersson</i>	„ 14 „ „ „ 23 „
„	<i>P. Truedsson</i>	„ 12 „ „ „ 25 „
„	<i>C. J. Hammarström</i>	„ 12 „ „ „ 25 „
„	<i>C. J. Jakobson</i>	„ 10 „ „ „ 27 „
„	<i>K. E. Holmgren</i>	„ 10 „ „ „ 27 „
„	<i>Ivar Månsson</i>	„ 12 „ „ „ 25 „
och	„ <i>A. Swartling</i>	„ 10 „ „ „ 27 „

§ 11.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 8,51 e. m.

In fidem:

Hj. Nehrman.